

WOMEN'S FOLK COSTUME, PART OF THE PROMOTION OF CULTURAL TOURISM IN THE GEVGELIA REGION

Tanja Angelkova Petkova

Faculty of tourism and business logistics, Goce Delchev University of Stip, N. Macedonia,

tanja.angelkova@ugd.edu.mk

Vladimir Kitanov

Faculty of tourism and business logistics, Goce Delchev University of Stip, N. Macedonia,

vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Abstract: The cultural tourism in the country has the biggest growth potential in terms of the large number of cultural and historical heritage and archaeological sites, as well as the growing interest in cultural tourism on the market. The fortune of the Macedonian spiritual and material culture is paramount, and certainly it is impossible to be framed in one book, one issue or one track. The red color and the color of the wine are colors of the earth and fertility, while gold is the color of the gods (the sky), that is why our national costume is red with golden embroidery/sterling silver. The emergence of ethnological thought precedes the occurrence of specific terminology. If traced the history of human knowledge, from the view in which we are interested, we can observe that the initial interests were the exotic, archaic (or as then called primitive) societies. So based on the relationship of cultural life, tradition is also a processed material in which there are implemented elements and landmarks of Gevgelija and sustainability and tourism development in the region through tourist valorization of women's clothing with elements of Gevgelija. As for the anthropogenic motives significant for the development of the tourism, in the region of Gevgelija, they alone can present a motive for smaller massive touristic movements. But their valorization and highlights in this region are supposed to be enlarged so that every touristic offer is to be enriched. Every town is best promoted through presentation of his cultural heritage, because the cultural heritage expresses the identity of the people, his territory, his history, tradition and civilization. One type of the cultural destination is represented with the areas in which the indigenous population which was isolated from the rest of the world and for which this type of tourism at the same time represents an advantage and a problem, is still present. Municipality of Gevgelija is ethnologically rich area with rich cultural heritage. Today the area of Gevgelija through the village Negorci is mostly represented in the ethnology. The village Negorci which is in the immediate proximity of Negorski banji(spa), is familiar with its folk costumes, especially the women's folk dress which features colourful ornaments and the sterling silver (there's a book for it) and its folk dances, songs, stories, myths and legends.

Keywords: women's folk costume, Gevgelija, tourist destination, cultural tourism

ЖЕНСКА НАРОДНА НОСИЈА, ДЕЛ ОД ПРОМОЦИЈАТА НА КУЛТУРНИОТ ТУРИЗАМ ВО ГЕВГЕЛИСКИОТ РЕГИОН

Тања Ангелкова Петкова

Факултет за Туризам и Бизнес логистика, Гевгелија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

tanja.angelkova@ugd.edu.mk

Владимир Китанов

Факултет за Туризам и Бизнес логистика, Гевгелија, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип

vladimir.kitanov@ugd.edu.mk

Резиме: Културниот туризам во земјата има најголем развоен потенцијал во однос на големиот број на културни и историски богатства и археолошки места, како и зголемениот интерес во културниот туризам на пазарот. Богатството на Македонската духовна и материјална култура е огромно, и секако не е возможно да се врами во една книшка, едно издание или еден музички запис. Црвената боја и бојата на виното се бои на земјата и плодноста, додека златната боја е бојата на боговите (небото), затоа нашата народна носија е црвена со златен вез/срма. На појавата на етнолошката мисла и претходи настанувањето на специфичните терминологији. Доколку се проследи историјата на сознанието за човекот, од гледиштето кое нè интересира, може да се забележи дека првичните интересирања биле кон егзотичните, архаични (или како што тогаш ги нарекувале, примитивни) општества. Така врз база на поврзаноста на културниот живот и традицијата е обработен материјал во кој се имплементирани елементи и знаменитости на општина Гевгелија, како и

одржливоста и развојот на туризмот во овој регион преку туристичка валоризација на женската народна носија со елементи од општина Гевгелија. Што се однесува до антропогените мотиви значајни за развој на туризмот, во гевгелискиот регион, тие самостојно можат да претставуваат мотив за помалку масовни туристички движења. Но, нивната валоризација и истакнување во овој регион треба да се зголеми и со тоа да се збогати секоја туристичка понуда. Секој град најдобро се промовира преку презентација на неговото културно наследство, бидејќи културното наследство го изразува идентитетот на народот, територијата, неговата историја, традиција и цивилизација. Еден тип на културна дестинација претставуваат подрачјата во кои сеуште живее автохтоно население кое било изолирано од остатокот на светот и за кое ваквиот туризам истовремено претставува предност и проблем. Општина Гевгелија е етнологски многу богата област, со големо културно наследство. Денес областа на Гевгелиско преку селото Негорци, најповеќе фигурира во етнологијата. Селото Негорци во непосредна близина на Негорските бањи, е позната по своите народни носии особено по женската носија која се одликува со разнобојна и разиграна орнаментика и на која е застапен срмениот вез (за кои постои книга) и по своите народни ора, игри, песни, приказни, преданија и легенди.

Клучни зборови: женска народна носија, Гевгелиско, туристичка дестинација, културен туризам

1. ВОВЕД

Секоја држава најдобро се промовира преку презентација на нејзиното културно наследство, бидејќи културното наследство го изразува идентитетот на народот, територијата, неговата историја, традиција и цивилизација. Еден тип на културна дестинација претставуваат подрачјата во кои сеуште живее автохтоно население кое било изолирано од остатокот на светот и за кое ваквиот туризам истовремено претставува предност и проблем. Гевгелискиот туристички регион не е многу проучуван од аспект на туризмот, и во тој мал број трудови се опфатени само некои сегменти, како поради комплексноста на проучувањата од областа на туризмот, така и поради тоа што секогаш парцијално е проучуван, зависно од намената, ставајќи акцент на поедини негови сегменти. Според сето ова, уверени сме дека постои изразита научна, а уште повеќе општествена потреба за истражување на овој туристички регион се со цел за реална туристичка валоризација на сите негови природни и антропогени елементи. На тој начин сакаме аргументирано и со факти да го претставиме големиот потенцијал за поинтензивен економски развој на овој дел од Република Македонија. Духот на фолклорното богатство на Македонскиот народ низ вековите растел и на подрачјето во Гевгелиско, оставајќи го на носиите што го надживеале времето, белегот на народното создавање.

2. ВЛИЈАНИЕТО НА ГЕВГЕЛИСКАТА НАРОДНА НОСИЈА ВРЗ КУЛТУРИНИОТ ТУРИЗАМ

Валоризацијата на антропогените културни ефекти е многу поедноставна, бидејќи нивните атрибути се врзани за времето на настанување, стилската изразеност и другите елементи кој можат прецизно да се утврдат. Валоризацијата претставува една од најважните фази во процесот на просторното планирање на туризмот, но истовремено се работи и за најкомплексна и најтешка фаза, особено кога е во прашање проценката на самите ресурси чија туристичка вредност е многу тешко да се процени.

Народниот фолклор и традиционалните ракотворби и занаетчиство се високо ценети во Македонија и претставуваат важна димензија на националната култура, во која може да уживаат посетителите на бројни фестивали, концерти и изложби во текот на целата година. Развојот на туризмот на овие простори, секој ден го гради начинот на живеење, со поврзување со нови форми на туризам. Сето ова се прави од зголеменото ниво на индустријализацијата со нови форми на туризмот и светскиот урбанизам, кој е поврзан со намалување на работното време во текот на неделата и зголемување на потребите за искористување на слободното време. Имајќи ја во предвид перспективата и важноста на зголемување на слободното време и слободните средства, културниот туризам ќе има висок степен на перспективност.

Гевгелиските народни носии се дел од материјалната култура на Гевгеличани и претставуваат репрезентативен дел од народното уметничко творештво. Во оформувањето на народните носии од Гевгелиско, освен културно-историските прилики и творечкиот дух на народот, големо значење имале и географско-природните карактеристики на регионот, кои ги определувале условите на стопанисување и културата на населението. Народната носија, освен што го заштитува човекот во различни временски услови, таа го украсува човекот, ја определува неговата територијална припадност и семејниот статус. Гевгелиската женска носија припаѓа на средновардарскиот варијетет на народни носии кој е во состав на источно-македонскиот тип носии. Народните носии се женски домашни ракотворби.

Слика 1. Гевгелиска народна носија (Бојмија, фолклорно друштво)
Извор: Ѓорги Вацев

Анализата на одделните облеку од составот на празничната женска и обредната машка носија укажува на зачувани далечни траги од старобалканската и старословенската културна традиција, со примеси на елементи од византискиот и ориенталниот начин на украсување.

3. ЖЕНСКАТА НАРОДНА НОСИЈА ВО ГЕВГЕЛИСКО

Женската празнична или невестинска носија од пределот Бојмија, што ги опфаќа селата по течението на реката Вардар, околу градот Гевгелија, се состои од: антерија од пругасто шарена домашна ткаенина, ткаен појас, кошула, елек, марами и еднодиплена декоративно орнаментирана скутина наречена дипла. Додатните украсни крпи, кои ги има речиси кај сите, како и специјалната капа украсена со природни и вештачки цвеќиња, многу накит, монистрен и метален, како и други украси, на оваа носија и придаваат посебен специфичен белег. Се носела до втората половина на 19 век, но со зачувани елементи на украсување дури и од старобалканскиот и византискиот период. Горниот дел, видлив, се викал антерија или некаде и интерија изработена од волнена, во пруги, алаца, ткаенина. Таа се разликува во боите кои се соодветни на возраста и намената на оној кој ја носи. Најчести бои во кои се среќава оваа горна облека се црвената или аловата, сината-црна, зелена, портокалово или турунџија односно боите на свечаната облека-невестинската. Само со црвено и сино носеле постарите жени, а белата антерија, прошарена со малку црвено, ја носеле младите моми за мажење и младите невести.

Празничната женска носија е најбогата како во деталите и додатоците, така во накитот, деловите облека, во футата која е од една дипла за разлика од непразничната фута која е од две дипли, и во бројот на боите употребен при ткаењето на ткаенината во риги – алаца. Носеле и накит, сличен речиси на сите други краеве, а на главата капа на која покрај накит и тепелак, носеле свежо и суво цвеќе. Косата ја чешлале на средина патец и ја плетеле во две плетенки кои ги завршувале со разнобојни ленти и волнени конци, изразито колоритни.

Слика2. Гевгелиска женска народна носија (Бојмија)

Извор: Милчо Јовановски

Народната носија во сите села од Гевгелиската Котлина била еднаква и како таква комплетно се носела до втората половина на XIX век. Нејзиното напуштање започнало во последните децении на XIX век, со појавата на фабрички материјали кој нашле голема примена во женската носија. Први кој ја напуштиле старата традиционална носија биле жените од селата јужно и југоисточно од Гевгелија. За разлика од женската, машката носија подолго ја задржала својата традиционална форма.

4. ОДРЖЛИВОСТ НА ФОЛКОЛОРОТ ВО ГЕВГЕЛИСКИОТ РЕГИОН

Гевгелискиот регион е извор од кој народот отсекогаш знаел да ја црпи инспирацијата на своето творештво. Богатството од обичаи, умотворби и народни ора се дел од секојдневието на жителите кои живеат во

населените места. Така се создава фолклорот на еден народ, но така се создаваат и фолклорните групи кои ја имаат единствената цел – да го сочуваат она што со векови се измислувало и творело. Еден од многуте, со свој оригинален пристап во презентирањето на народниот фолклор е ансамблот за традиционална музика и игри „Бојмија“ од Гевгелија. Формиран во 2004 година од група млади ентузијастички и вљубеници во фолклорот. Името на ансамблот е според етничкиот предел Бојмија, предел во кој спаѓа и Гевгелиската котлина, односно таа се наоѓа во пределот Горна „Бојмија“. Во 2005 година ансамблот „Бојмија“ официјално е регистриран како здружение на граѓани. Во ансамблот „Бојмија“ членуваат членови од најразлични возрасти, кој брои околу 140 активни членови кои работат во четири групи кои се поделени според нивната возраст.

Репертоарот во Ансамблот „Бојмија“ е разновиден тој негува игри и песни од сите краеве на Македонија. Игрите и песните се изведуваат со автентични носии од регионот од кој потекнува играта. Поседува сопствена колекција и збирка на народни носии преку 1000 парчиња, поголемиот дел се собрани од теренот на областа Бојмија. Исто така поседува традиционални инструменти и свој оркестар кој е дел од сите настапи на ансамблот во земјата и во странство. Секоја година Ансамблот учествува на три меѓународни турнеи и на две турнеи по земјите од бившите југословенски простори. Идни планови на Ансамблот за традиционална музика и игра „Бојмија“ се збогатување на ансамблот со уште повеќе народни носии и формирање на вокална група и оркестар на народни инструменти.

5. ЗАКЛУЧОК

Секоја држава, но и секој регион најдобро се промовира преку презентација на неговото културно наследство, бидејќи тоа е заеднички содржател на битот на еден народ, на неговиот идентитет, духовен и уметнички дострел во своето цивилизациско опстојување. Општина Гевгелија благодарение на својата географска положба, природни убавини и своето историско и културно минато, има огромен потенцијал за развој на туризмот, а со тоа и на бањскиот и културниот туризам. Така и културата на Гевгеличани е богата, испреплетена со различни влијанија, што ја прави уникатна како целина. Гевгелискиот регион претставува музеј со бројните археолошки локалитети и материјалните артефакти кои сведочат за минатите цивилизации. Благодарение на Ансамблот „Бојмија“ регионот е многу побогат со народни песни, игри, ора и носии, а женската народна носија добива до големо значање и има големо влијание за развој на културниот туризам во Гевгелискиот регион.

Примероците на народните носии што се собрани во музеите во Македонија, и оние што секоја година се прикажуваат на ревијата во Струга, се драгоцените документи за нивното извонредно богатство и необична разновидност. Тие ќе останат сведоци за високите креативни способности на македонскиот народ, кој во текот на многуте векови успеал да создаде сопствена, самостојна народна облека, во чии типски и декоративни одлики нашле одраз изминатите епохи, како и времето во кое се создавани и носени.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Angelkova, T., Dimitrov, N., & Josheski, D. (2014). *City of Bitola – destination for cultural tourism*. Researches review of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management, 43 (1). pp. 53-59. ISSN 1452-0133 (print) 2334-7074 (online)
- Korunovski, S., & Marinovski, N. (2012). *Cultural tourism in Ohrid as a selective form of tourism development*, Procedia - Social and Behavioral Sciences Volume 44, 2012, Pages 104-113
- Koteski, C., Jakovlev, Z., Mitreva, E., Angelkova, T., Bardarova, S. & Kitanov, V. (2014). *Zastita i prezentacija na kulturnoto nasledstvo na op. Prilep za turisticki celi*. 2nd International Conference on Cultural Heritage, Media and Tourism, 18-19 Jan 2014, Ohrid, Macedonia.
- Report from research and analysis of priceless natural and cultural heritage cross-border region Gevgelija-Bansko, Interreg – Ipa cbc. 2018
- Ristova, C. & Angelkova, T. (2018). *Hotel Development of Cultural Tourism Elements - The case of Vevcani*. Forth International Scientific Conference SITCON 2018, 12 Oct 2018, Belgrade, Serbia.
- Здравев, Ѓ. (2005). *Македонски народни носии*, (ткаеници, везови, плетила, китење и накит) Скопје
- Кличкова, В. (1963). *Македонски народни носии*, Скопје
- Македонија – земја на туризмот, (18/06/1999), монографија бр.07-3343/2
- Стратегија за оржлив развој на општина Гевгелија, (2006-2011). УНДП Локално управување за одржлив човечки и економски развој, Гевгелија, септември (2006)
- ТАНЕЦ 50 години амблем на македонската култура и уметност, Скопје 1999 год.
- Тодевски, К., & Палчевски, Б. (2013). *Танец, Промотор на фолклорно-кореографската школа со национален предзнак*, Скопје

<http://www.panacomp.net/traditional-costumes-of-macedonia/>

https://mk.wikipedia.org/wiki/Македонски_народни_носии

<https://macedonia-timeless.com/mac/aktivnosti/setila/zvuktradicijanastani/tradicionalnanosija/>